

م
ه
م

هدهد

"د مرغانو لارښود او د حق پیغام"

Ketabton.com

لیکوال: جوهر جبران

کال: ۱۴۰۴ هـ. ش

هُدُودُ

" د مرغانو لارښود او د حق پیغام "

لیکوال: جوهر جبران

کال: ۱۴۰۴ هـ. ش

JIBRAN

PRIVATE LIBRARY

جبران شخصي کتابتون

د کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: هُدُودُ "د مرغانو لارښود او د حق پیغام"

لیکوال: استاد جوهر جبران

خپرنډوی: جبران شخصي کتابتون

کمپوز: په خپله لیکوال

ډیزاین: انجنیر گوهر جبران

چاپ کال: ۱۴۰۴ ل

د چاپ شمېر: ۱۰

د چاپ لړ: (۰۰۳۶)

د چاپ وار: لومړی

+93 707604044: وټسټاپ او اړیکه

د چاپ حقوق له لیکوال سره خوندي دي

تر لاسه کیدو ځای

www.Ketabton.com

د پیل خبرې

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدنا محمد ﷺ

گړانو لوستونکو!

د طبیعت هر مخلوق د الله تعالی د قدرت، حکمت او ښکلا یوه ژونده نښه ده. ځینې مرغان یوازې د خپل ښکلي رنگ او خوږ غږ له امله مشهور دي، خو ځینې نور د خپل ځانگړي مقام، هوبنیاری او د انسان له تاریخ او تمدن سره د اړیکې له امله ځانگړی ارزښت لري. همدې ځانگړو مرغانو څخه دی؛ هغه مرغې چې الله تعالی یې نوم په قرآن کریم کې یاد کړی او د حضرت سلیمان علیه السلام د سترې تاریخي کیسې یو مهم شخصیت گرځېدلی دی. د همدې کیسه یوازې د یوه مرغې کیسه نه ده، بلکې د امانت، صداقت، دقیقې مشاهدې، هوبنیاری او د حق د پیغام رسولو یو تلپاتې درس دی.

دا کتاب د همدې ځانگړي مرغې د ژوند، فزیکي جوړښت، استوګنځای، خوږو، تولید مثل، چلند، ایکولوژیکي ارزښت، قرآني مقام، اسلامي تفاسیرو، ادبي او کلتوري رول او علمي ځانگړنو هر اړخیزه څېړنه وړاندې کوي. هڅه شوې ده چې معلومات د معتبرو علمي، قرآني او نړیوالو مراجعو پر بنسټ په روانه او ساده پښتو ژبه وړاندې شي، خو د عامو لوستونکو، محصلانو، ښوونکو، څېړونکو او د طبیعت د مینه والو لپاره گټور وي.

هیله ده چې د دې کتاب له لوستلو وروسته به تاسې همدې یوازې د یوه ښکلي مرغې په سترگه ونه گورئ، بلکې د الله تعالی د حکمت، د طبیعت د حیرانوونکو رازونو او د قرآن کریم د ژورو پیغامونو د یوې روښانه بېلگې په توګه به یې وپېژنئ. که دا اثر ستاسو پوهه نوره هم پراخه کړي، د طبیعت د ساتنې احساس پیاوړی کړي او

د قرآن کریم د تدبر لپاره موخونه وکړي، نو د دې کتاب د لیکلو موخه به تر ډېره بریده تر لاسه شوې وي.

په پای کې الله تعالی دا دعا کوم چې دا هڅه قبوله کړي، د لوستونکو لپاره یې ګټوره وګرځوي او زموږ په علم، عمل او اخلاص کې برکت واچوي.

په درنښت

لیکوال: ښوونیار استاد جوهر جبران

تقرايظ

"دا کتاب د هدهد مرغه د ژوند، طبيعت، علم او ادب په اړه يوه بشپړه او زړه راښکونکې زده کړه وړاندې کوي. ليکوال په پوره علمي ژمنتيا، د قرآن کریم د کيسې، صوفي ادب، او پښتو ولسي کيسوله نگاه څخه د هدهد ځانگړتياوې بيان کړې دي.

کتاب د هدهد د فزيکي بڼې، خوراک، توليد مثل، او د چاپيريال سره د هغې اړيکو په اړه علمي معلومات وړاندې کوي، په داسې ساده او روانه ژبه چې زده کوونکي، ښوونکي او هر لوستونکی يې په اسانۍ درک کولی شي. همدارنگه، د اقليم بدلون، د ساتنې اړتياوې او وروستۍ علمي څېړنې د کتاب تازه والی او د پوهې پراخوالی زياتوي.

په ادبي برخه کې، کتاب د هدهد د سمبولیک رول، د منطق الطير او صوفي ادب په رڼا کې تشریح کړی، چې د لوستونکي ذهن ته الهام بخښي. د قرآن کریم آيتونه او اسلامي تفاسير په مناسبه توگه تشریح شوي، چې لوستونکي د ديني زده کړې او طبيعت د ښکلا ترمنځ اړيکه درک کړي.

دا اثر يوازې د يو مرغه د ژوند کيسه نه ده؛ دا د طبيعت، حکمت، هوبښيارۍ او د انسان او چاپيريال ترمنځ د اړيکيو يوه جامع زده کړه ده. هر څوک چې د طبيعت او علم سره علاقه لري، په دې کتاب کې د زده کړې، الهام او تفکر لپاره يوه بې ساري سرچينه مومي.

په لنډه توگه، دا کتاب د هدهد د نړۍ د درک لپاره يوه بشپړه لارښود، او د هر لوستونکي لپاره د حيرانتيا، پوهې او الهام سرچينه ده.

ښوونمل عبدالعزيز قانع

لړليک

مخ	عنوان
أ.....	د پيل خبرې
ج.....	تقرايظ
1.....	سريزه
2.....	لومړي څپر کې
2.....	هدهد په قرآن کریم کې
2.....	د حضرت سليمان عليه السلام كيسه
3.....	د بلقيس پيغام
3.....	د سورت النمل (۲۰-۲۸) د آيتونو علمي تفسير
4.....	د اسلامي تفاسير و نظر
5.....	دوهم څپر کې
5.....	هدهد په ادب، فولکلور او کلتور کې
5.....	هدهد په صوفي ادب کې
5.....	د «منطق الطير» کې د هدهد سمبوليک رول
6.....	هدهد په پښتو ولسي ادب کې
7.....	درېيم څپر کې
7.....	د هدهد پېژندنه او عمومي ځانگړتياوې
10.....	د نر او مادي توپير
11.....	د هدهد نړيوال نومونه
12.....	څلورم څپر کې
12.....	د هدهد علمي طبقه بندي
15.....	پنځم څپر کې

- 15 د هدهد جغرافيايي وېش او هستوگنځای
- 15 په کومولویو وچو کې ژوند کوي.
- 16 داسیا، افریقا او اروپا هدهد شتون.
- 17 دافغانستان اقلیمي شرایطو سره تطابق.
- 17 د کلیو او کرنیزو سیمو سره تړاو.
- 18 د هدهد شتون دافغانستان په ولایتونو کې.
- 21 شپږم خپر کی.
- 21 د هدهد د ژوند طریقه او چلند.
- 21 یوازې ژوند کوي که ډله ییز؟
- 21 دخوړو موندلو طریقه.
- 22 دخاوړې کیندل.
- 22 دالوت طریقه.
- 24 اووم خپر کی.
- 24 د هدهد تغذیه.
- 24 حشرات.
- 25 دځمکې چینجی.
- 25 کوچني ژوي.
- 25 دکرنې لپاره ګټې.
- 27 اتم خپر کی.
- 27 د هدهد تولید مثل او نسل زیاتونه.
- 27 دهگیو شمېر.
- 28 د څالو جوړولو ځای.
- 28 دبچیو پالنه.
- 29 دساتنې ځانګړې طریقه.

30	نهم خپر کی
30	دههد چاپیریالی ارزښت او ساتنه
32	لسم خپر کی
32	علمي خپر نې ، نوې موندنې او پایله
32	۱- دههد ځانګړې بوییزه دفاعي سیستم
32	۲- دمغزي وړتیاوو خپر نې
33	۳- پایلې او سپارښتنې
33	۴- د راتلونکې خپر نيزې پوښتنې
34	لنډه پایله
35	ماخوښه
36	د قرآن کریم د آیتونو لپاره د متن دننه (In-text citation)

سريزه

هدهد، دا کوچنی خو زړه ور او هونبیار مرغه، نه یوازې د طبیعت یوه ښکلا ده، بلکې د علم، ادب او دین په نړۍ کې هم ځانگړی مقام لري. د دې مرغه ځانگړتیاوې د هغې د ښکلي رنگونو، اوږدې چوڼچې، او د زړه رانښکونکي وزرونوله مخې بې مثاله دي. هدهد د ځمکې لاندې حشراتو خوراک کوي، چې د طبیعي توازن ساتلو کې مرسته کوي، او د کرنې لپاره یوه ښه پوره مرسته گڼل کېږي.

په قرآن کریم کې هدهد د حضرت سلیمان علیه السلام د حکمت او پیغام رسونې نښه ده. هغه د بلقیس ملکې ته پیغام رسولی، د حق لارښونه یې کړې او د صداقت او هونبیارۍ یوه بې ساري بیلگه ښودلې ده. همدا ځانگړتیاوې د هدهد په صوفي ادب، په ځانگړې توگه د منطق الطیر په اثر کې د عقل او روحاني لارښود سمبول گرځولې دي. په پښتو ولسي کیسو کې هم هدهد د هونبیارۍ، وفادارۍ او د اخلاقو د درسونو یوه نښه ده.

دغه کتاب هڅه کوي چې د هدهد د ژوند، خوراک، تولید مثل، جغرافیایي وېش، او د چاپیریال سره د هغې اړیکې په علمي، ادبي او اسلامي رڼا کې وړاندې کړي. همدارنگه، وروستی څپرکي د هدهد ځانگړي بوییز دفاعي سیستم، مغزي وړتیاوې، او د اقلیم بدلون سره د تطابق په اړه تازه معلومات وړاندې کوي.

لوستونکي به دلته د هدهد د طبیعت ښکلا، د هغې علمي ارزښت، او په اسلامي او ادبي متنونو کې رول ومومي. دا کتاب یوازې د یوې مرغه کیسه نه ده؛ دا د حکمت، هونبیارۍ، او د انسان او طبیعت ترمنځ د اړیکو یوه زده کړه بڼه ده.

لومړی څپرکی

هدهد په قرآن کریم کې

هدهد (Upupa epops) یوازینی مرغه دی چې په قرآن کریم کې یې نوم په ښکاره ډول د حضرت سلیمان علیه السلام له سترې تاریخي او ایماني پېښې سره تړل شوی دی. د سورت النمل (۲۰-۲۸) آیتونو له مخې، هدهد یوازې یو عادي مرغه نه و، بلکې د الله تعالی په ځانګړي نظام کې د حضرت سلیمان علیه السلام د استخباراتو، څپرني او پیغام رسونې یوه مهمه وسیله وه. د دې مرغه هوبنیارتیا، دقیق مشاهده او رښتیني راپور ورکول د قرآن کریم له ښکلو معجزو څخه شمېرل کېږي. اسلامي مفسرین وايي چې الله تعالی هر مخلوق ته ځانګړې وړتیا ورکړې ده او هدهد ته یې د دقیقې مشاهده او دلرې ځایونو د خبر راوړلو استعداد ورکړی و (ابن کثیر، ۱۹۹۹؛ طبري، ۲۰۰۱).

د حضرت سلیمان علیه السلام کیسه

الله تعالی حضرت سلیمان علیه السلام ته داسې ځانګړي نعمتونه ورکړي وو چې د انسانانو، پېریانو او مرغانو ژبه یې درک کولای شوه. قرآن کریم څرګندوي چې یوه ورځ حضرت سلیمان علیه السلام د خپل لښکر د کتنې پر مهال احساس کړه چې هدهد حاضر نه دی. دا ښيي چې هغه حتی د یوه کوچني مرغه نشتوالی هم له پامه نه غورځاوه، ځکه په اسلامي مدیریت کې هر غړی خپل ارزښت لري.

کله چې هدهد بېرته راستون شو، د سباد هېواد (اوسني یمن یوې برخې) په اړه یې داسې معلومات وړاندې کړل چې حضرت سلیمان علیه السلام تر هغه مخکې نه وو ترلاسه کړي. دا د دې څرګندونه کوي چې په اسلام کې د معلوماتو راټولول، د واقعیت څېړل او د کره راپور وړاندې کول د ښه مدیریت او عادلانه پرېکړې بنسټ ګڼل کېږي (قرطبي، ۲۰۰۶).

د بلقيس پيغام

هدهد د حضرت سليمان عليه السلام له خوا د سبا ملكې بلقيس ته د يوه رسمي ليك د رسول په توگه وټاكل شو. دا د قرآن كريم له نظره د ډيپلوماسۍ، حكمت او سوله ييز دعوت يو ښكلي مثال گڼل كېږي. حضرت سليمان عليه السلام له جگړې مخكې د دعوت، تفاهم او دليل لاره غوره كړه او هدهد يې د همدې رسالت لپاره واستاوه.

د هدهد راپور يوازې سياسي نه و؛ بلكې د خلكو د عقيدې ارزونه هم پكې شامله وه. هغه راپور وركړ چې بلقيس او قوم يې د الله تعالى پر ځاى لمر ته سجده كوي. همدې راپور د توحيد د دعوت پيل شو او وروسته د بلقيس د اسلام منلو لامل وگرځېد (ابن عاشور، 1984).

د سورت النمل (۲۰-۲۸) د آيتونو علمي تفسير

د سورت النمل د ۲۰ څخه تر ۲۸ آيتونو اصلي پيغام د ښه مديريت، تحقيق، امانتدارۍ او دعوت اصول بيانوي.

لومړی، حضرت سليمان عليه السلام پرته له تحقيق څخه پرېكړه ونه كړه، بلكې ويې فرمايل:

((سَنَنْظُرُ أَصْدَقْتِ أَمْ كُنْتِ مِنَ الْكَاذِبِينَ)) [سورت النمل، ايت ۲۷]

يعنې: "موږ به وگورو چې ته رښتيا وايې كه دروغ".

دا آيت د اسلامي عدالت يو مهم اصل بيانوي چې هر خبر بايد تر څېړنې وروسته ومنل شي.

دويم، هدهد داسې معلومات وړاندې کړل چې د ټولني د ديني، سياسي او ټولنيز وضعیت بشپړ انځور يې وړاندې کاوه. دا بڼي چې په اسلام کې يوه استازی بايد دقيق، رښتيني او بې پرې راپور وړاندې کړي.

درېيم، حضرت سليمان عليه السلام د بلقيس د اصلاح لپاره له زور مخکې د ليک، خبرو او حکمت لاره غوره کړه. دا د اسلامي دعوت مهم اصل گڼل کېږي (طبري، 2001؛ ابن کثير، 1999).

د اسلامي تفاسيرو نظر

د اسلامي تفاسيرو له مخې هدهد د مرغانو له ډلې ځانگړی مقام لري. امام طبري ليکي چې هدهد د سبا د هېواد حالات په خپله مشاهده کړي وو او خپل معلومات يې له هېڅ مبالغې پرته وړاندې کړل (طبري، 2001).

امام قرطبي وايي چې هدهد د امانت، جرئت او هوښياري بڼه بېلگه ده. هغه د يوه مسلمان مبلغ ځانگړنې لري؛ يعنې حقيقت ويني، حقيقت بيانوي او د حق پيغام رسوي (قرطبي، 2006).

ابن کثير هم څرگندوي چې د حضرت سليمان عليه السلام له خوا د هدهد کارول د دې ثبوت دی چې الله تعالی خپل پيغام کله ناکله د کوچنيو مخلوقاتو له لارې هم رسوي، څوانسانان د الهي قدرت عظمت درک کړي (ابن کثير، 1999).

دوهم څپر کی

هدهد په ادب، فولکلور او کلتور کې

په اسلامي ادبياتو کې هدهد د حکمت، وفادارۍ او رښتينولۍ نښه ګڼل کېږي. ډېرو مفسرينو، شاعرانو او ليکوالانو د قرآن کریم د همدې کيسې پر بنسټ هدهد د يوه باعتماده استازي په توګه معرفي کړی دی. اسلامي ادبيات د هدهد کيسه داخلاص، مسؤليت او حق ته د بلنې د يو ادبي سمبول په توګه کاروي.

د اسلامي اخلاقو له نظره هدهد دا درس ورکوي چې انسان بايد د ټولني ستونزې په دقت وګوري، کره معلومات راټول کړي او له حکمت څخه کار واخلي (Schimmel, 1975).

هدهد په صوفي ادب کې

په صوفي ادبياتو کې هدهد يوازې يو مرغه نه دی، بلکې د روحاني استاد او مرشد سمبول دی. صوفيان باور لري چې لکه څنګه چې هدهد مرغان د حقيقت پر لور رهبري کوي، همداسې يو کامل مرشد انسان د الله تعالی معرفت ته رسوي.

هدهد د نفس د اصلاح، روحاني سفر، صبر، توکل او معرفت استازيتوب کوي او د انسان د داخلي بدلون نښه ګڼل کېږي. (Schimmel, 1975)

د «منطق الطير» کې د هدهد سمبولیک رول

د فارسي ستر صوفي شاعر فریدالدین عطار په مشهور اثر ((منطق الطير)) کې هدهد د ټولو مرغانو مشر دی. هغه مرغان د سيمرغ د موندلو لپاره اوه روحاني وادی وهي.

هدهد په دې اثر کې د عقل، معرفت، صبر او روحاني رهبرۍ استازیتوب کوي. هغه هر مرغه د خپلو کمزوریو او نفساني غوښتنو د پرېښودلو بلنه ورکوي او هغوی د حقیقت پر لور رهبري کوي. دنړۍ ډېری ادبي څېړونکي دا اثر د اسلامي تصوف یو له مهمو ادبي شاهکارونو څخه ګڼي. (Attar, 1984)

هدهد په پښتو ولسي ادب کې

په پښتو ولسي ادب، متلونو او کیسو کې هدهد د څیرک، هوښیار او خیر غوښتونکي مرغه په توګه پېژندل کېږي. د کلیوالو سیمو خلک باور لري چې هدهد د طبیعت له رازونو سره بلدتیا لري او د ځمکې د اوبو ځایونه پېژني. که څه هم دا باورونه ولسي روایتونه دي، خو د دې مرغه د هوښیاری په اړه د خلکو د مثبت نظر څرګندونه کوي.

په ځینو ولسي کیسو کې هدهد د رښتینولۍ، وفادارۍ او ښه مشورې سمبول ګڼل شوی او ماشومان د هغه له کیسو څخه د صداقت، جرئت او عقل درس اخلي.

د قرآن کریم، اسلامي تفاسیرو او ادبي سرچینو له مخې هدهد یوازې یو ښکلی مرغه نه دی، بلکې د حکمت، امانتداری، دقیق راپور ورکولو، عدالت، دعوت او روحاني رهبرۍ یو نړیوال سمبول ګڼل کېږي. په اسلامي تمدن، تصوف او ادبیاتو کې د هدهد شخصیت انسان ته دا درس ورکوي چې د حق د خپرولو، د حقیقت د موندلو او د ټولني د اصلاح لپاره پوهه، رښتینولي او مسؤلیت اړین ارزښتونه دي.

درېيم څپر کی

د هدهد پېژندنه او عمومي ځانګړتياوې

- ❖ د هدهد علمي نوم او طبقه بندي
- ❖ فزيکي بڼه (سر تاج، رنگونه، وزرونه)
- ❖ د نر او مادې توپير
- ❖ د هدهد نړيوال نومونه

هدهد (چې په عامه ژبه کې ملاچرګک هم ورته وايي) يو ښکلی او ځانګړی مرغه دی، چې په بې ساري وفادارۍ، د سر تاج (کاکل) او د سلیمان (ع) د داستان له امله شهرت لري. دا مرغه په خپل ټول ژوند کې يوازې يو ځل واده کوي او تر مړينې د خپل ملګري سره پاتې کېږي، چې ډيری وختونه د ونوپه سوريو کې ژوند کوي.

د هدهد مرغه په اړه مهم معلومات

- **ځانگړتياوې:** د سر تاج يې مهم شهرت دی، په سر باندې بڼکې لري چې د پرانیستلو په وخت کې د تاج په څیر ښکاري. بدن يې د گلابي، نسواري، تور او سپين رنگونو ترکیب دی.
- **وفاداري:** دامرغه د خپل ژوند تر پایه د خپل ملگري (ماده یا نر) سره وفادار پاتې کېږي.
- **د واده دود:** د واده لپاره، نر هدهد خپلې مادې ته د خوړو یو شی د مهر په توگه وړاندې کوي، که هغه يې وځوري، نو د دې مانا لري چې واده ته رضایت لري.
- **حاله:** اکثره وخت د ونوپه کیندنې (سوري) کې ځاله جوړوي.
- **خوراک:** د ځمکې پر سر حشرات، چينجی او نور کوچني ژوي ځوري.
- **مذهبي اهميت:** په اسلام کې، هدهد د حضرت سلیمان (ع) او ملکې بلقيس د داستان (سورت النمل) له امله ډیر پیژندل شوی او درناوی ورته کېږي.

د هدهد علمي نوم او طبقه بندي

هدهد یو ښکلی او پیژندل شوی مرغه دی چې علمي نوم يې *Upupa epops* دی. دامرغه د مرغانو (*Aves*) له ټولگي څخه شمېرل کېږي او د *Upupidae* کورنۍ یوازینی مشهور غړی دی. هدهد د نړۍ په ډېرو سیمو کې موندل کېږي، لکه اسيا، اروپا او افريقا.

د طبيعي علومو له مخې، هدهد د ژوو (*Animalia*) پاچاهۍ پورې اړه لري، ملا لرونکی ژوی (*Chordata*) دی، او د مرغانو له ډلې څخه دی. دامرغه په ځانگړي ډول د خپلې اوږدې چونچې او تاج لرونکي سر له امله له نورو مرغانو څخه جلا پیژندل کېږي.

د هدهد فزيکي بڼه (سر تاج، رنگونه، وزرونه)

هدهد منځنۍ اندازه لري؛ نه ډېر لوی دی او نه ډېر کوچنی. د دې مرغه تر ټولو بڼکاره ځانگړنه يې د سر پر مخ تاج ته ورته بڼکې دي. کله چې هدهد خوشاله يا وارخطا شي، دغه تاج خلاصوي او د لمر په شان بڼکاري.

رنگونه يې ډېر بڼکلي او جالب دي. د بدن رنگ يې نسواري ته نږدې گلابي دی، خو وزرونه يې تور او سپين پټې لري. همدا تور او سپين کړبڼې د الوت پر مهال ډېر بڼايسته بڼکاري. لکۍ يې هم تور رنگ لري او پر پای کې يې سپينه نښه وي.

چونچه يې اوږده، نرۍ او لږه کږه وي. دا چونچه ورسره مرسته کوي چې د خاورې لاندې حشرات او چينجي راوباسي. پښې يې نسبتاً لنډې دي، خو په ځمکه گرځېدو کې ښه توازن لري.

د نر او مادې توپير

د هدهد نر او ماده ډېر سره ورته ښکاري، نو عام خلک يې په اسانۍ نه شي بېلولی. خو که په غور وکتل شي، ځينې کوچني توپيرونه لري.

نر هدهد عموماً لږ څه لوی وي او رنگونه يې روښانه او ځلېدونکي وي. تاج يې نسبتاً اوږد او ښکې يې منظمې ښکاري. ماده هدهد لږ کوچنۍ وي او رنگونه يې لږ څه خړ او کم روښانه وي.

په نسل زیاتولو کې دواړه ونډه لري. ماده هڅې اچوي او ډېری وخت په ځاله کې پاتې کېږي، خو نر ورته خواږه راوړي او ساتنه يې کوي. دا د کورنۍ ګډ ژوند ښه بېلګه ده.

د هدهد نړيوال نومونه

هدهد په بېلابېلو ژبو کې په بېلابېلو نومونو يادېږي. په عربي ژبه کې ورته "الهدهد" وايي. په انگليسي ژبه کې ورته Hoopoe وايي. په فارسي کې ورته "شانه به سر" وايي، ځکه چې د سرتاج يې د برمنځې (شانه) په شان ښکاري.

په اردو ژبه کې هم ورته "هدهد" ويل کېږي. په ځينو اروپايي هېوادونو کې يې نوم د هماغه غږ له مخې اېښودل شوی چې مرغه يې باسي. ځکه هدهد ځانگړی "هوپ-هوپ" غږ کوي، نو په انگليسي کې يې نوم هم له همدې غږ څخه اخيستل شوی دی.

هدهد د نړۍ په کچه يو پېژندل شوی مرغه دی او په ډېرو کلتورونو کې ځانگړی ارزښت لري. په اسلامي تاريخ کې هم دا مرغه مهم مقام لري، ځکه د حضرت سليمان عليه السلام له کيسې سره تړاو لري.

خلورم خپر کی

دههد علمي طبقه بندي

- ❖ پاچاهي (Animalia)
- ❖ ډله (Chordata)
- ❖ ټولگی (Aves)
- ❖ کورنی (Upupidae)
- ❖ علمي نوم Upupa epops :

لاندي د ههد مرغه د علمي طبقه بندي په اړه منظم او ساده معلومات وړاندي کپري:

هدهد د ژوو په پاچاهي پورې اړه لري. ژوي هغه موجودات دي چې ژوند لري، ساه اخلي، حرکت کوي او د خوړو اړتيا لري. د ژوو پاچاهي کې ټول حيوانات شامل دي؛ لکه مرغان، تي لرونکي ژوي، کب، خزنده گان او نور.

هدهد ځکه د Animalia برخه گڼل کپري چې:

- ژوندي موجود دی
- حرکت کولای شي
- خپله خواړه پيدا کوي
- دنسل زیاتولو وړتیا لري

هدهد د ملا لرونکو ژووله ډلې څخه دی Chordata. هغه ژوي دي چې د بدن په اوږدو کې ملایا شاتیر (ستون فقرات) لري.

مرغان، انسانان، پیشوگانې، کبان او نور حیوانات چې هډوکي او داخلي اسکلیټ لري، ټول د همدې ډلې غړي دي.

هدهد هم د نورو مرغانو په څېر هډوکيز جوړښت لري، نو ځکه د Chordata په ډله کې راځي.

هدهد د مرغانو له ټولګي (Aves) څخه دی Aves. هغه ژوي دي چې:

• وزرونه لري

• بڼکې لري

• هګۍ اچوي

• چونچه لري

• ډېری يې الوت کولای شي

هدهد ټولې دا ځانګړتياوې لري. بڼکې لري، الوت کوي، هګۍ اچوي او چونچه

لري، نو ځکه د Aves ټولګي غړی ګڼل کېږي.

هدهد د Upupidae کورنۍ پورې اړه لري. دایوه کوچنۍ کورنۍ ده چې تر ټولو مشهور غړی یې همدا هدهد دی.

د دې کورنۍ مرغان عموماً:

- اوږده او نرۍ چونچه لري
- د سر پر مخ تاج ته ورته بڼکې لري
- په ځمکه کې د حشراتو په لټه کې گړځي

هدهد د همدې ځانگړنوله امله د Upupidae کورنۍ استازیتوب کوي.

د هدهد نړیوال علمي نوم *Upupa epops* دی. دا نوم د لاتین ژبې څخه اخیستل شوی دی.

- "Upupa" د هغه غبر استازیتوب کوي چې مرغه یې باسي (هوپ-هوپ).
- "epops" هم د پخوانۍ یوناني ژبې کلمه ده چې همدې مرغه ته کارول کېده.

علمي نومونه په ټوله نړۍ کې یو شان کارول کېږي، ترڅو ساینسپوهان وکولای شي پرته له ژبني توپیر څخه یو حیوان وپېژني.

هدهد یو ملالرونکی مرغه دی چې د ژووله پاچاهۍ، د ملالرونکو له ډلې، د مرغانو له ټولگي او د Upupidae له کورنۍ څخه شمېرل کېږي. علمي نوم یې *Upupa epops* دی، او په نړۍ کې په همدې نوم پېژندل کېږي.

پنځم خپرکی

دههد جغرافیایي وېش او هستوګنځای

- ❖ په کومو وچو کې ژوند کوي
- ❖ داسیا، افریقا او اروپا شتون
- ❖ د افغانستان اقلیمي شرایطو سره تطابق
- ❖ د کلیو او کرنیزو سیمو سره تړاو

په کومو لویو وچو کې ژوند کوي

دههد یو پراخ خپرېدونکی مرغه دی. علمي نوم یې *Upupa epops* دی او دنړۍ په څو لویو وچو کې موندل کېږي.

دا مرغه عموماً په درې مهمو وچو کې ژوند کوي:

- اسیا
- اروپا
- افریقا

دههد د تودو او معتدلو سیمو مرغه دی. هغه سیمې خوښوي چې نه ډېرې یخې وي او نه ډېرې یخنۍ ولري. ځکه نو په ډېرو شمالي سږو سیمو کې د ژمي پر مهال نه پاتې کېږي، بلکې ګرمو ځایونو ته کوچ کوي.

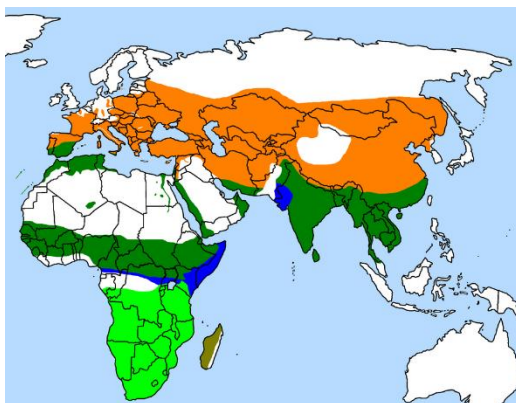
داسيا، افريقا او اروپا هدهد شتون

اسيا: هدهد داسيا په ډېرو هېوادونو کې شته، لکه منځنۍ اسيا، جنوبي اسيا او لوېديځه اسيا. په پاکستان، ايران، هند او افغانستان کې ډېر ليدل کېږي.

اروپا: په جنوبي او مرکزي اروپا کې هم ژوند کوي. خو د ژمي پر مهال له سږو هېوادونو څخه افريقا ته کوچ کوي.

افريقا: افريقا د هدهد لپاره مهمه وچه ده، په ځانگړي ډول د ژمي په موسم کې. هلته تود اقليم او ډېر حشرات شته، چې د خوړو بڼه سرچينه ده.

په دې ډول، هدهد نيمه کوچي مرغې بلل کېږي؛ يعنې ځينې يې په يوه سيمه کې پاتې کېږي او ځينې د موسم له بدلون سره کوچ کوي.

هدهد اوراسيایي (هدهد):

مهاجران تابستاني

جمعيت ساکن

مهاجران زمستاني

هدهد افريقايی:

جمعيت ساکن

هدهد ماداگاسکار:

جمعيت ساکن

د افغانستان اقلیمي شرایطو سره تطابق

افغانستان بېلابېل اقلیمونه لري:

- وچ او نیمه وچ اقلیم
- غرنی سړې سیمې
- تودې دښتې او دره ګانې

هدهد عموماً په هغو سیمو کې ښه ژوند کوي چې هوا معتدله وي او ځمکه نرمې خاورې ولري. د افغانستان په ډېرو ولایتونو کې، په ځانګړي ډول د پسرلي او اوږي په موسم کې، هدهد ډېر لیدل کېږي.

دا مرغه د وچ اقلیم سره ښه عادت لري، ځکه د خاورې لاندې حشرات مومي. اوږده چونچه یې ورسره مرسته کوي چې د ځمکې لاندې چینجی او حشرات راوباسي.

په ژمي کې، که هوا ډېره سړه شي، ځینې هدهدان ګرمو سیمو ته کوچ کوي.

د کلیو او کرنیزو سیمو سره تړاو

هدهد ډېر وخت د کلیو، باغونو او کرنیزو ځمکو شاوخوا لیدل کېږي. دلیل یې دا دی چې:

- هلته حشرات ډېر وي
- نرمې کرنیزې ځمکې شتون لري
- د ونو سوری او زاړه دېوالونه د ځالي لپاره مناسب وي

کرونډگر عموماً هدهد ته د گټې مرغه وايي، ځکه دا د فصلونو لپاره زیانمن حشرات خوري. نو ځکه د طبیعي افت ضد مرغه په توګه ارزښت لري.

هدهد عموماً په ځمکه ګرځي، خو د خطر پر مهال ژر الوت کوي. دا مرغه له انسانانو سره تر یوې اندازې عادت شوی دی او په کلیوالي چاپیریال کې ځان خوندي احساسوي.

هدهد یو پراخ جغرافیایي وېش لرونکی مرغه دی چې په اسیا، اروپا او افریقا کې ژوند کوي. د افغانستان اقلیم ورسره مناسب دی، په ځانګړي ډول د پسرلي او اوړي موسم کې. دا مرغه له کلیو او کرنیزو سیمو سره نږدې اړیکه لري او د حشراتو په خوړلو سره د کرنې لپاره ګټور تمامېږي.

د هدهد شتون د افغانستان په ولایتونو کې

هدهد په افغانستان کې پراخه شتون لري، په ځانګړي ډول په هغو سیمو کې چې معتدله هوا، نرمې خاورې او حشرات ډېر وي. دلته د څو مهمو ولایتونو وضعیت تشریح کوو:

کابل، پروان، خوست او ننگرهار

- دا ولایتونه د افغانستان د ختیځ او مرکز برخه کې راځي.
- هوا معتدله ده او کرنیزې ځمکې ډېرې دي.
- هدهد ډېر په باغونو، کرنیزو ځمکو او د کلیو شاوخوا لیدل کېږي.
- د ونو زاړه سوري د څالو لپاره مناسب ځایونه دي.

هرات، فراه او هلمند

- دا ولايتونه په لويديځ او جنوب لويديځ کې دي.
- اقليم نيمه وچ او گرموالي لري.
- هدهد دلته د حشراتو د خوړلو لپاره ډېر فعال دی، په ځانگړي ډول د غلو او ميوو په کرنيزو څمکو کې.
- د نرمې خاورې له امله څمکه د خاورې لاندې حشرات موندلو لپاره مناسبه ده.

بلخ، جوزجان او کندز

- دا شمالي ولايتونه د معتدلي هوا او د کرنيزو څمکو لپاره ښه شرايط لري.
- هدهد دلته د پسرلي او اوږي په موسم کې ډېر ليدل کېږي.
- د سيندونو او ونو شاوخوا سيمې د څالو لپاره ښه ځايونه دي.

بادغيس، غور، باميان

- دا ولايتونه غرني سيمې لري، ځينې برخې يې وچې او سرې دي.
- هدهد دلته لږ شمېر ليدل کېږي، خو د پسرلي په موسم کې فعال دی.
- ځينې غرني دښتې د نرمې خاورې له امله د څمکې لاندې حشرات لري، چې هدهد يې خوراکي توکي بولي.

کندهار، زابل، پکتيا او پکتیکا

- دا جنوبي ولايتونه گرمي او نيمه وچ اقليم لري.
- هدهد دلته د حشراتو د خوړلو لپاره ډېر فعال دی.
- د کلي او کرنيزو سيمو شاوخوا د څالو جوړولو لپاره مناسب ځايونه لري.

- هدهد په ټول افغانستان کې ليدل کېږي، خو د کرنې، باغونو، نرمې خاورې او معتدلې هوالرونکو سيمو ته ځانگړې علاقه لري.
- د پسرلي او اوږي موسم يې خورا فعال وي، خو په ژمي کې د سړو سيمو هدهدان گرمو ځايونو ته کوچ کوي.
- د هدهد شتون د کرنې او د حشراتو د کنټرول لپاره مهم دی، ځکه دامرغه د انسانانو لپاره گټور تمامېږي.

شپږم خپرکی

د هدهد د ژوند طریقہ او چلند

یوازې ژوند که ډله ییز؟

- ❖ د خوړو و موندلو طریقہ
- ❖ د خاورې کیندل
- ❖ د الوت طریقہ

یوازې ژوند کوي که ډله ییز؟

هدهد عموماً یواځې ژوند کوي، نه په لویو ډلو کې.

- دوی د خپلو سیمو ساحه (territory) لري او هغه ساتي.
- یوازې په ځانگړو وختونو کې، لکه د نسل زیاتولو موسم، د نر او مادې ترمنځ یو ځای ژوند کوي.
- د ژوند یواځیني طریقہ د دوی لپاره د خوراک او ساتنې لپاره غوره ده، ځکه هدهد خپله سیمه کې د خوړو سرچینې کنټرولوي.

د خوړو و موندلو طریقہ

هدهد د ځمکې لاندې حشرات او کوچني ژوي خوراک کوي.

- اوږده، نری او لږه کږه چونچه یې مرسته کوي چې حشرات، چینجی او کوچني ژوي له خاورې لاندې وباسي.
- د خوړو و موندل یې له ځمکې څخه کېږي، ځکه دا مرغه ډېر وخت په ځمکه گړځي او نرمې خاورې کې حشرات لټوي.

- د خوړو موندلو پر مهال، هدهد ژوره لټون کوي او له خپلو مخکښو تجربو څخه کار اخلي.

د خاورې کیندل

هدهد ډېر ښه خاورې کیندل زده کړي دي:

- دا کار د خوراک لپاره کوي، خو حشرات او چینجي له خاورو لاندې وباسي.
- هدهد د خپلې چونچې سره په نرمې خاوره کې کوچني سوراخونه جوړوي.
- کله چې خاوره ډیره سخت وي، هدهد د کوچني لرغې یا نورو شیانو مرسته هم کاروي.

د خاورې کیندل نه یوازې د خوړو لپاره ګټور دي، بلکې ځینې وختونه د څالو جوړولو لپاره هم مرسته کوي.

د الوت طریقه

هدهد د نورو مرغانو په څېر الوت کولی شي، خو ځانګړې طریقه لري:

- اوږده وزرونه او سپین او تور پټې لرونکي وزرونه یې د الوت پر مهال ښکاري.
- د الوت پر مهال سړيې لږ ټیټوي او وزرونه په نرم حرکت سره ښوروي.
- عموماً هدهد د خطر یا د خوراک د لټون پر مهال الوت کوي، خو اوږدې واټنونه نه تېروي.
- کله چې د ژمي موسم راځي، ځینې هدهدان اوږده واټنونه افریقا ته کوچ کوي.
- یواځې ژوند کوي او خپله سیمه ساتي.

- دځمکې لاندې حشرات داوږدې چونچې او خاورې کیندلوله لارې خوراک کوي.
- ښه کیندونکې دی او د نرمې خاورې سوراخونه جوړوي.
- الوت یې نرم او متوازن دی، خو د ژمي موسم کې اوږده کوچونه هم کوي.

اووم خپرکی

دههد تغذیه

- ❖ حشرات
- ❖ دځمکې چینجی
- ❖ کوچنی ژوی
- ❖ د کرنې لپاره ګټې

حشرات

دههد ډېر وخت حشرات خوراک کوي.

- دا حشرات کې مبرې، خره، پشه، تپانچه او نور کوچني حشرې شاملې دي.
- د هدهد د اوږدې او نرۍ چونچې له لارې دا حشرات له خاورې لاندې راباسي.
- حشرات د هدهد لپاره اصلي غذا ده او د بدن انرژي او ژوند ساتي.

دځمکې چينجی

هدهد د ځمکې لاندې چينجی هم خوري:

- چينجی د ځمکې لاندې کوچني ژوي دي، لکه ځمکنۍ مچانې، گلوز، کوچني گورځنگان او حشري.
- هدهد د خاورې کيندلو په مرسته دا چينجی راوباسي.
- دا خوراک يې د کرنې د حشراتو د کنترول لپاره مهم دی، ځکه ځينې چينجی د فصلونو لپاره زیانمن وي.

کوچني ژوي

هدهد کله کله کوچني ژوي هم خوري:

- لکه کوچني وزر لرونکي ژوي يا کوچني مزيان چې په ځمکه کې گرځي.
- د دې خوراک اندازه لږه ده، خو د هدهد د متنوع غذا برخه جوړوي.
- کوچني ژوي هدهد ته پروټين او انرژي برابر وي.

د کرنې لپاره گټې

هدهد د کروندگرو لپاره ډېر گټور مرغه دی:

- د کرنې د فصلونو لپاره زیانمن حشرات خوري.
- د میوې، غلو او سبزیو د فصلونو لپاره د طبیعي افت ضد مرغه گڼل کېږي.
- د ځمکې لاندې چينجی او حشرات د هدهد له خوا خوراکي کېږي، نو د حشراتو د کثرت مخنیوی کېږي.
- په دې توگه، کروندگر د کیمیاوي افت ضد موادو کارولو اړتیا لږه احساسوي.

هدهد يو حشر خوړونکی مرغه دی ، چې د حشراتو ، ځمکې چينجي او کوچنيو ژوو خوراک کوي . دانه يوازې د خپل ژوند لپاره غذا برابروي ، بلکې د کرنې لپاره مهمه طبيعي مرسته هم ده . کروندگر هدهد ته د “صاحب د حشراتو ساتونکی” په سترگه گوري ، ځکه دا د فصلونو د زيانمنو حشراتو شمېر کموي او د کيمياوي موادو اړتيا را کمولای شي .

اتم خپر کی

د هدهد تولید مثل او نسل زیاتونه

- ❖ د هگیو شمپر
- ❖ د خالو جوړولو خای
- ❖ د بچیو پالنه
- ❖ د ساتنې ځانګړې طریقه

د هگیو شمپر

د هدهد هر ځل د ۵-۷ هگیو مجموعه اچوي.

- هگی یې کوچنی او سپینی یا لږه خړ رنگ لري.
- د هگیو شمپر د نر او مادې د بدن حالت او د خوراک د کچې پورې اړه لري.
- د هگیو موسم عموماً د پسرلي په وخت پیل کېږي، کله چې هوا معتدله وي او د خوړو سرچینې ډېرې وي.

د خالو جوړولو ځای

هدهد د بچيو لپاره ځانگړي ځالي جوړوي:

- ځالي يې په زوړو ونو سوري، د کور زاړه دېوالونه، يا د دېرو منځ کې جوړېږي.
- ځالي ساده خو خوندي وي، خو بچيان د بښمنانو يا سختې هوا څخه خوندي پاتې شي.
- د ځالي دننه نرم مواد لکه وچې پانې او کوچني ځانگړي کاروي.

د بچيو پالنه

د هدهد نر او ماده دواړه د بچيو پالنه کوي:

- ماده هدهد هگۍ اچوي او دلومړيو ورځو لپاره په ځاله کې پاتې کېږي.
- نر هدهد خواږه راوړي او د ماشومانو ساتنه کې مرسته کوي.

- بچیان دهگيو څخه شاوخوا ۱۵-۱۸ ورځو کې راخپښي اولومړني خوراک نر او مادې له خوا وړ کول کېږي.
- بچیان د وزرونو پیاوړتیا وروسته ورو ورو د الوت زده کوي

د ساتنې ځانگړې طريقه

هدهد د خپل نسل ساتلو لپاره ځانگړې چلندونه لري:

- د ځالي دننه د بچيو ساتنه کوي او د خطر پر مهال نر ژر راځي.
- نر او ماده د خپل ځالي شاوخوا سيمه خوندي ساتي، څو نور حيوانات او مرغان پرې ورننوځي نه شي.
- د خوراک او اوبو لپاره نر او ماده د بچيو شاوخوا فعال پاتې کېږي.
- ځيني وختونه، هدهد د بد هوا يا د بښمنانو د مخنيوي لپاره ځالي د نرم موادو سره پوښي.

هدهد د ۵-۷ هگيو په مجموعه سره نسل زياتوي. ځالي يې خوندي ځايونه لري او د ماشومانو ساتنه د نر او مادې ګډه مسئوليت دی. دا مرغه د ساتنې ځانگړې لارې چارې لري، ترڅو خپل نسل خوندي وساتي. هدهد نه يوازې د خپل نسل ساتونکي دی، بلکې د طبيعي چاپيريال د توازن لپاره هم مهم دی.

نهم خپرکی

د هدهد چاپیریالی ارزښت او ساتنه

د طبیعي توازن رول

د حشره خوړونکي مرغه گټې

د اقلیم بدلون اغېزې

د ساتنې اړتیا

۱- طبیعي توازن رول

هدهد د طبیعت په ساتنه کې مهم رول لري. دا مرغه د ځمکې لاندې حشرات، چینجی او کوچني ژوي خوراکوي، چې د نباتاتو او فصلونو د زیان مخه نیسي. په دې توگه، هدهد د طبیعي توازن ساتونکی دی او د حشراتو د زیاتوالي مخه نیسي، کوم چې د کرنې او چاپیریال لپاره گټور دی.

۲- حشره خوړونکي مرغه گټې

هدهد یو اصلي حشره خوړونکی مرغه دی. دهغه خوراکي عادتونه دانسانانو لپاره مستقیم گټې لري:

- د میوې، غلو او سبزیو د فصلونو د زیانمنو حشراتو شمېر کموي.
- د کیمیاوي افت ضد موادو اړتیا لږوي.
- کروندگر د خپلو حاصلاتو د ساتنې لپاره هدهد ته د طبیعي مرسته کوونکي په سترگه گوري.
- د حشراتو د کنټرول له لارې د چاپیریال سالمیت ته وده ورکوي.

۳- اقليم بدلون اغېزې

اقليم بدلون د هدهد د ژوند چاپېريال اغېزمن کوي:

- د ګرمو سيمو زياتوالی يا د سړو سيمو ژمي هدهد اړ کوي چې د کوچ په مسيرونو کې بدلون راولي.
- د باران کمښت يا ډېرښت د خوړو سرچينو (حشرات او چينجي) کمښت رامنځته کوي.
- د اقليم د بدلون له امله ځيني هدهدان ښايي د خپلو دوديزو سيمو څخه بل ځای ته کوچ وکړي.
- د طبيعي توازن ساتنه د اقليم له بدلون سره نږدې تړلې ده، ځکه د حشراتو زياتوالی يا کمښت ټول نظام اغېزمن کوي.

۴- د ساتنې اړتيا

هدهد د خپل اکوسيستم لپاره حياتي مرغه دی، نو د ساتنې اړتيا لري:

- د ځمکې د نرمې خاورې او ونو زاړه سوري خوندي کول د هدهد د ځالو جوړولو لپاره مهم دي.
- د حشراتو د زياتوالي او د کرنيزو حاصلاتو د زيان مخنيوي لپاره د هدهد نفوس بايد وساتل شي.
- د انساني فعاليتونو، لکه د ځنگلونو قطع او د چاپېريال ککړتيا، مخنيوی د هدهد د ژوندي پاتې کېدو لپاره اړين دی.
- د ساتنې له لارې هدهد کولی شي د طبيعي توازن ساتنه وکړي او د اقليم بدلون پر وړاندې د اکوسيستم مقاومت لوړ کړي. هدهد د طبيعت، کرنې او اقليم د توازن يوه مهمه برخه ده. د حشره خوړونکي په توګه يې ګټې مستقيم د انسانانو او چاپېريال لپاره دي. د اقليم بدلون او انساني فعاليتونه د هدهد د ژوند چاپېريال اغېزمنوي، نو د ساتنې اړتيا يې حياتي ده.

لسم خپر کي

علمي خپر نې، نوې موندنې او پایله

- د هدهد ځانگړې بوييزه دفاعي سيستم
- دمغزي وړتياوو خپر نې
- پایلې او سپارښتنې
- راتلونکې خپر نيزې پوښتنې

۱- د هدهد ځانگړې بوييزه دفاعي سيستم

- وروستيو خپر نو ښودلې چې هدهد يو ځانگړی کيمياوي او بوييزه دفاعي سيستم لري.
- کله چې خطر احساس کړي، هدهد کولی شي له خولې يا غاړې ځانگړې بوی لرونکي مادې خوشې کړي، چې دښمنان او نور مرغان يې له نږدې کېدو مخنيوی وکړي.
- دغه ځانگړې بوييزه دفاع د هغه د ژغورنې يو موثره وسيله ده، او ښيي چې هدهد يوازې د وزرونو او الوتنې له لارې نه، بلکې د کيمياوي وسايلو په مرسته هم ځان ساتي.

۲- دمغزي وړتياوو خپر نې

- خپر نې ښيي چې هدهد د نورو مرغانو په پرتله لوړ مغزي وړتياوې لري.
- د خوراک موندلو، د ځمکې لاندې حشراتو کشف، د څالو خوندي ساتلو او د پيچلو چاپيريالي شرايطو سره تطابق د هغې د ذکاوت څرگندونه کوي.
- هدهد کولی شي د ستونزو حل، د حشراتو پتيدو لارې پېژندل، او د خطرونو وړاندې وړاندوينه وکړي.

- عینې خپرني وړاندیز کوي چې هدهد د زده کړې، حافظې او پیچلو رفتاري وړتیاوو په برخه کې د کوچنیو شپيونو او عینې بازانو سره پرتله کیدی شي.

۳- پایلې او سپارښتنې

- هدهد د طبیعي چاپیریال د توازن، د حشراتو د کنترول، او د کرنې د حاصلاتو د خوندي کولو لپاره حیاتي دی.
- سپارښتنه کېږي چې:
 1. د هدهد د ژوند چاپیریالونه خوندي وساتل شي.
 2. د خالو جوړولو لپاره زاړه ونې او نرمې ځمکې خوندي شي.
 3. د حشراتو کنترول لپاره د کیمیاوي موادو کم استعمال وکړل شي، ترڅو هدهد په طبیعي توګه فعالیت وکړي.
 4. علمي خپرني دوام وکړي ترڅو د هدهد مغزي او دفاعي ځانګړتیاوې ښه وپېژندل شي.

۴- د راتلونکې خپرني پوښتنې

- د هدهد د مغزي وړتیاوو د پراخې مطالعې لپاره کوم عصبي جوړښتونه ځانګړي رول لري؟
- د هدهد ځانګړې بوییزه دفاع په کومو حالاتو کې فعالېږي او کوم مواد خوشې کوي؟
- د اقلیم بدلون د هدهد د کوچ، خوراک او تولید مثل پروسو باندې څومره اغېز لري؟
- آیا هدهد د نورو حشره خوړونکو مرغانو په پرتله د چاپیریالي ستونزو سره غوره تطابق لري؟
- د هدهد د نسل ساتنې او نفوس مدیریت لپاره کوم عملي اقدامات تر ټولو اغېزمن دي؟

لنډه پایله

هدهد یو هونبیار، حشره خوړونکی او د طبیعي چاپیریال ساتونکی مرغه دی. وروستي علمي څېړنې د هغې بوییزه دفاعي سیستم، مغزي وړتیاوې، او د چاپیریالي شرایطو سره تطابق څرگندوي. د هغې د ساتنې او څېړنې لپاره دوامداره علمي هڅې اړینې دي، او راتلونکې څېړنې کولی شي د هدهد په اړه نوې معلومات وړاندې کړي چې د طبیعت، کرنې او علمي پوهې لپاره ګټور وي.

ماخذونه

Attar, Farid al-Din. (1984). *The Conference of the Birds* (Afkham Darbandi & Dick Davis, Trans.). Penguin Classics. (Original work published ca. 1177)

Brown, Leslie, Urban, Emil K., & Newman, Kenneth. (1982). *The Birds of Africa* (Vol. 1). Academic Press.

del Hoyo, Josep, Elliott, Andrew, Sargatal, Jordi, Christie, David A., & de Juana, Eduardo (Eds.). (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions.

Ibn Kathir, Ismail ibn Umar. (1999). *Tafsir al-Qur'an al-'Azim*. Dar Tayyibah.

Ibn Ashur, Muhammad al-Tahir. (1984). *Al-Tahrir wa al-Tanwir*. Tunisian Publishing House.

Qurtubi, Muhammad ibn Ahmad al-Ansari. (2006). *Al-Jami' li Ahkam al-Qur'an*. Mu'assasat al-Risalah.

Tabari, Muhammad ibn Jarir. (2001). *Jami' al-Bayan 'an Ta'wil Ay al-Qur'an*. Dar Hajar.

Schimmel, Annemarie. (1975). *Mystical Dimensions of Islam*. University of North Carolina Press.

Ali, Abdullah Yusuf. (2004). *The Meaning of the Holy Qur'an*. Amana Publications.

The Qur'an. (n.d.). Surah An-Naml (27:20–28).

BirdLife International. (2024). *Upupa epops (Eurasian Hoopoe): Species factsheet*. <https://datazone.birdlife.org/species/factsheet/eurasian-hoopoe-upupa-epops>

Cornell Lab of Ornithology. (2024). *Eurasian Hoopoe (Upupa epops)*. <https://birdsoftheworld.org>

Gill, Frank, Donsker, David, & Rasmussen, Pamela (Eds.). (2024). *IOC World Bird List* (Version 14.2). <https://www.worldbirdnames.org>

Svensson, Lars, Mullarney, Killian, & Zetterström, Dan. (2010). *Collins Bird Guide* (2nd ed.). HarperCollins.

(In-text citation) د قرآن کریم د آیتونو لپاره د متن دننه

- (The Qur'an, 27:20–28)
- (Tabari, 2001)
- (Ibn Kathir, 1999)
- (Qurtubi, 2006)
- (Schimmel, 1975)
- (Attar, 1984)

جوهر جبران د پښتو ژبې له هغو فعالو لیکوالانو څخه دی چې سلگونه علمي، تعلیمي او څپر نیز اثار یې لیکلي دي. د ده لیکني تر ډېره د بنسټیزو علومو ساده، روښانه او درسي تشریح ته ځانگړې شوې دي، تر څو زده کوونکي، ښوونکي او عام لوستونکي وکولای شي له علمي مفاهیمو اسانه گټه واخلي.

د نوموړي مهم اثار د فلسفې مبادي، د ښوونې او روزنې اصول، د تدریس میتودونه، ساینس، اروپوهنه، ټولنپوهنه، ځمکه پېژندنه او د طبیعي بوټو علمي گټې رانغاړي. د ده ډېری کتابونه په برېښنايي (Soft) بڼه خپاره شوي او د علمي مینه والو لپاره پر آنلاین پلیټفارمونو د لاسرسی وړ دي.

جوهر جبران په خپلو اثارو کې د عقلاني تفکر، انتقادي فکر، علمي پوهاوي او اخلاقي روزنې پر پیاوړتیا ټینگار کوي او هڅه کوي چې علم د ټولني له واقعي اړتیاوو سره وتړي. د ده علمي فعالیتونه د پښتو علمي ادبیاتو د بډاینې لپاره مهم ارزښت لري. ښوونیار حکمت الله فیصل

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English